

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Eva Stará

Loutka jako možný prostředek rozvoje prosociálního chování dětí předškolního věku

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Alena Berčíková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2018

.....

Eva Stará

Děkuji Mgr. Aleně Berčíkové, Ph.D. za odborné a pečlivé vedení bakalářské práce. Dále učitelkám, které věnovaly svůj drahocenný čas a zúčastnily se empirického šetření a svojí rodině za trpělivost a podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vymezení základních pojmů.....	7
1.1 Loutky a loutkové divadlo – ohlédnutí do historie.....	9
1.2 Vývoj loutkového divadla v mateřských školách.....	9
1.3 Druhy loutek.....	10
2 Současné předškolní vzdělávání a jeho účastníci.....	12
2.1 Stěžejní kurikulární dokument a vymezení pojmů.....	12
2.2 Osobnost učitele mateřské školy a jeho role.....	13
2.3 Dítěte předškolního věku a jeho vývoj.....	13
2.4 Hra a její místo v předškolním vzdělávání.....	15
2.4.1 Vývojová stadia hry.....	16
3 Všeobecný vhled do problematiky prosociálního chování.....	17
3.1 Význam prosociálnosti a činností v předškolním vzdělávání.....	18
3.1.1 Prostředky k rozvoji a naplňování prosociálního chování.....	18
3.1.2 Činnosti k rozvoji prosociálního chování.....	19
4 Loutka a loutkové divadlo ve výchovně - vzdělávacím procesu.....	21
4.1 Význam loutky a divadla ve výchovně – vzdělávacím procesu.....	21
5 Kvalitativní výzkumný design.....	24
5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu.....	24
5.2 Kvalitativní výzkum.....	24
5.3 Fáze výzkumu.....	25
6 Získání dat jejich prezentace a interpretace.....	28
6.1 Prezentace dat.....	29
6.2 Interpretace výsledků získaných dat.....	43
7 Shrnutí naplnění stanovených cílů práce.....	45
Závěr.....	47
Seznam použité literatury	
Seznam zkratk	
Anotace	

Úvod

„Děti nutně potřebují loutkové divadlo a loutky.“ (Goethe in Magnin, 2010, s. 36)

Téma bakalářské práce s názvem: „Loutka jako možný prostředek rozvoje prosociálního chování dětí předškolního věku“, jsem zvolila záměrně. Jelikož se domnívám, že je to téma aktuální a z hlediska využití loutek a loutkového divadla mnohdy opomíjené. S dětmi v mateřské škole pracuji téměř dvacet let, za tu dobu jsem si dostatečně uvědomila a pochopila, jak je dětská duše čistá, křehká a zranitelná. Je mnoho mocných faktorů, které ji dokážou ovlivnit a podílí se na jejím utváření. Tím základním a nejdůležitějším je rodina a blízké okolí dítěte. Odtud si nese do života první postoje, návyky a základy socializace. Ne v každé rodině získá dítě ty správné vzorce a normy prosociálního chování. Podle Svobodové (2007, s. 1) si mnoho rodičů pro své dítě přeje co nejlepší vzdělání a bohatství, ale mnohdy zapominají na to, že jednou nastane čas, kdy bude potřeba, aby umělo podat pomocnou ruku, nejen svým rodičům, nebo někomu jinému, kdo bude pomoc potřebovat. Zapominají, že bude v životě řešit problémy, ve kterých bude třeba, aby upřednostnilo zájem společnosti před zájmem vlastním. Může nastat čas, kdy bude třeba, aby obětovalo vlastní pohodlí, bohatství, či slávu ve prospěch někoho, kdo tuto oběť bude potřebovat. Dalším z faktorů je bezesporu období předškolního vzdělávání s odborným a lidským přístupem, kde jednu z hlavních rolí mají učitelé, kteří jsou nejen kladnými vzory, ale i průvodci na cestě poznání. Jejich role vyžaduje jistou dávku odvahy, trpělivosti, opravdovosti, a především důvěry ve schopnosti a možnosti dítěte a vůli k jeho pozitivnímu posunu (Svobodová, 2007, s. 1). Právě pro důležitost, odbornost, vznešenost učitelské profese jsem se zaměřila na osobnost učitele mateřských škol jako nositele poznání, na jeho přístup k rozvoji prosociálního chování dětí pomocí loutky a loutkového divadla.

V teoretické části práce je cílem shrnout základní poznatky k této problematice, se zaměřením na možnou podporu prosociálního chování dětí pomocí loutky a loutkového divadla. První kapitola vymezuje důležité pojmy, seznamuje s historií vzniku loutky jako takové, jejími druhy a dále s historií loutky v mateřské škole. Druhá kapitola zahrnuje přiblížení současného předškolního vzdělávání, s jeho stěžejním kurikulárním dokumentem. Velmi důležitou podkapitolou je role učitele, která má zásadní vliv nejen na dítě, ale i na vytváření pozitivního klima v mateřské škole, dále vývojem dítěte v oblasti biologické, emocionální - psychické, sociální a hrou, která je nejzákladnější a nejpřirozenější činností dětí v tomto období. Třetí kapitola se zabývá prostředky a činnostmi vedoucí k naplňování

prosociálního chování. Závěrečná čtvrtá kapitola přibližuje loutku jako prostředek k utváření a rozvoji osobnosti dítěte, vedoucího k jeho pozitivní socializaci.

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak učitelky mateřských škol podporují prosociální chování dětí předškolního věku, s důrazem na využívání loutky a loutkového divadla jako edukačního prostředku. Prostřednictvím dílčích cílů by mělo dojít ke zjištění, jakých prostředků v rámci výchovně vzdělávacího procesu, učitelky využívají k podpoře prosociálního chování dětí předškolního věku. Analyzovat druhy loutek, které jsou využívány nejen v podpoře prosociálního chování. Dále při jakých činnostech k podpoře prosociálního chování dětí, využívají učitelky loutku a loutkové divadlo a ověřit, zda délka praxe a dosažené vzdělání má vliv na využití loutek. Ke zjištění daných cílů bude využita metoda strukturovaného rozhovoru.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

Na úvod je velice důležité přiblížit význam nejdůležitějších klíčových slov a těmi jsou loutka a loutkové divadlo.

Loutka

Z etymologického hlediska slovo „loutka“ či polské „*lalka*“ odvozuje od „*lakt*“ = lýko. Obdobnou příbuznost nalzáme u ruského a běloruského slova „*lut*“ = lipové lýko, které se používalo právě k výrobě loutek (Machek, 1997, s. 342).

Pro pojem loutka nemáme jednotnou, výstižnou, přesně formulující definici. K přiblížení tohoto pojmu pár výroků:

„Loutka není ani lepší ani horší než živý herec. Je prostě jiná.“ (Šechtlová, 1978, s. 34)

Machek o loutce řekl: *„Slovo loutka pochází patrně od slova lýko, z něhož se loutky kdysi vyráběly. Tím, že se při hře oživuje, tj., hraje, „pohybuje se“ nebo „mluví“, se loutka liší od panenky, kterou děti chovají, oblékají a vozí v kočárku jako nemluvně.“* (Machek, 1997, s. 342)

Šaloun: *„Co je divadelní loutka? Směšné nic-kousek dřeva barvami natřeného, do pestrých hadříčků omotaného a na drátku zavěšeného. Ale postavíme-li ji do patřičného prostoru a světla a dáte-li jí pohyb a přiléhavé slovo, rázem ožije...stává se uměleckým dílem, dostává svůj styl, což je její velká přednost.“* (Šaloun in Švec, 1982, s. 61)

„Loutka je ikonickým znakem, je symbolem. Vždy představuje něco, nebo někoho, kdo to ve skutečnosti není. Loutka je předmět, kterým se pomocí nějakého systému pohybuje a propůjčuje se mu charakter-osud-příběh.“ (Loutka - řezba, zážitkový kurz. *Archa Anima, umělecký ateliér pro všechny, Praha 5 - Klamovka* [online]. [Cit. 17.9.2017]. Dostupné z: <http://makeadot.webmium.com/rezbarsky-workshop>)

Richter uvádí: *„Loutka vnáší svá sdělení, zabarvuje, posunuje a spoluurčuje sdělení výsledné.“* (Richter, 1997, s. 5)

Bauer: *„Loutka – s tímto slovem se setkáváme snad ve všech řečech světa. Existence loutky, nebo raději její život byl vždy spojen spíše s tvořivostí lidu nežli s oficiálním uměním. Nepřemýšlejme proč, a jak asi loutky vznikly, to by byla jiná úvaha, zamysleme se raději, proč*

„dodnes nezanikly a uchovaly si svoje kouzlo. Mluví k nám dodnes svou zvláštní, trochu tajemnou životností.“ (Bauer, 2002, s. 6)

Funkce loutky byly původně rituální a magické. Dnes jsou hlavně divadelní, terapeutické, výchovné a vzdělávací (Švec, 1982, s. 7).

Z uvedeného vyplývá, že loutka v sobě skrývá určité magično a nadpřirozenost, zároveň prostotu, jednoduchost a jistou nedokonalost, jelikož není živá. A přesto v sobě ukrývá obrovskou sílu. Ožívá ve chvíli, kdy jí vodič prostřednictvím sebe vdechne život a loutka se tak stane přítelem, průvodcem na cestě poznání nebo mocnou zbraní.

Loutkové divadlo

„Loutkové divadlo je divadlo, jehož základním vyjadřovacím prostředkem je neživá hmota – výtvarný předmět – nejtypičtěji loutka“ (Výroba loutek a domácí loutkové divadlo. Vzdělávací semináře pro rozvoj jižního Plzeňska [online]. [Cit. 31. 10. 2017]. Dostupné z: <http://vzdelavani.nepomucko.cz/subdom/vzdelavani/cs/vyroba-loutek-a-domaci-loutkove-divadlo>)

Divadlo jako jeden z druhů umění má své specifčnosti, které vycházejí nejen z jednoty času, ale i prostoru. Je syntetické a kolektivní. Využívá výrazových prostředků několika druhů umění najednou. Mimo krásy, melodie a hlubokého účinku mluveného slova je to specifický projev loutek, tak blízký dětskému citění. Toto vše jako celek vytváří prostředí pro probuzení a rozvoj fantazie a obrazotvornosti dětského diváka. Díky těmto skutečnostem dokáže upoutat více než kterýkoliv jiný druh umění. Je tedy pochopitelné, že loutkové divadlo je velice vhodným prostředkem ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku (Švec, 1982, s. 5).

Leština (1995, s. 2) ve své knize o loutkovém divadle uvádí:

„Půvab loutkového divadla spočívá v jeho úžasných možnostech, v nezávislosti vůle tvořícího umělce na materiálu. Loutkové divadlo je formou divadla, které osvobozuje právě tak autora jako výtvarníka. Právě on může určovat vzhled svých herců nápaditou kombinací a výběrem vhodného materiálu. Právě výtvarník může využít své fantazie v rámci ničím neomezené stylizace. Loutky se stávají miláčky dětí.“

Veselý: se ve své přednášce o významu loutkového divadla z roku 1915, mimo jiné zabývá otázkami, jako je postavení dítěte, péče o mládež nebo vztah školy a veřejnosti. Cituji:

„Každý národ – a tím více národ malý – musí pozornost věnovat všemu, co činí mládež nejen silnou tělem, nýbrž i vnímavou duchem a charakterní v slovech i skutcích... A tu osvědčilo se jednak jako mocné pojítko mezi mládeží a školou, jednak mezi školou a přáteli mládeže – loutkové divadlo, které dává dítěti každého věku možnost iluze, neboť dítě vdechuje život hmotě a ne naopak, kdy hmota je činná a dítě pasivní.“ (Veselý, 1915 in Cífková, 1986, s. 34)

Z uvedeného vyplývá, toto: loutkové divadlo je ojedinělé a specifické místo plné barev, zvuků a tajemna. Propojením všeho vzniká umělecká síla, která působí na všechny smysly diváka a dokáže v něm vyvolat pocity radosti, štěstí, sounáležitosti a poetického vidění světa.

1.1 Loutky a loutkové divadlo – ohlédnutí do historie

Již staří Babylóňané, Číňané, Řekové a Indové měli zábavnou hru podobnou loutkovému divadlu. Za kolébku tohoto umění se všeobecně považuje Indie. Jeho vznik sahá až do 3. stol. př. n. l. Předchůdcem loutky byla plastika, kterou představovalo cokoli: kámen, beztvary kus hlíny, pokřivený klacík, kost a další. Největší rozmach zažívá tento obor v době baroka. Z této doby pochází i známá marioneta Kašpárka, která zdomácněla v mnoha zemích a v každé z nich měla svoje jméno. Velice zajímavé je vyjádření Steinera, zakladatele waldorfské pedagogiky *„loutkové divadlo je velký lék proti všem civilizačním neduhům“*. (Steiner in Bauer, 2002, s. 12). Loutky nejsou jen nástrojem lidskosti, ale působí v člověku růst něčeho mnohem vyššího.

Počátky českého loutkového divadla lze objevit v raném středověku. Hrávalo se hlavně na jarmarcích s pomocí maňáskových loutek, případně loutek vedených zespu. Od poloviny 18. století se začínají objevovat i první čeští loutkáři – marionetáři. Bylo to především na venkově, kde se díky tomu šířila kultura, myšlenky národního obrození, a v neposlední řadě český jazyk, neboť ve velkých divadlech se hrálo výhradně v němčině. Mezi první české loutkáře patřil Jan Kopecký. Významným pokračovatelem loutkářského rodu a legendou mezi loutkáři se stal Matěj Kopecký. V současné době zachycují tvorbu amatérských divadel hlavně festivaly. Od roku 1959 se pořádá Loutkářská Chrudim. UNIMA (*Mezinárodní loutkářská společnost: Union Internationale de la Marionette*) od roku 1990 zaštiťuje a pořádá každoročně v Praze festival s názvem *„Přelet nad loutkářským hnízdem.“* (Bauer, 2002, s. 15)

1.2 Vývoj loutkového divadla v mateřských školách

Historie loutkového divadla v mateřských školách sahá až do druhé poloviny 19. století. Průkopnicí se stala ředitelka I. mateřské školy v Praze Tesařová. Zpočátku hrávala

improvizované výstupy s panenkami a různými hračkami. V roce 1884 zřídila v mateřské škole první školní loutkovou scénu. Jednalo se o scénu marionetovou, (s loutkami zavěšenými na drátech), maňásků využívala velice málo. Jejím základním požadavkem byla znalost dítěte. Jejím heslem bylo: „*Kdo hraje maličkým dětem, musí se k nim sklonit, vžít se do jejich myšlení a cítění.*“ (Tesařová in Smutná, 1962, s. 11). Předáváním vlastních zkušeností formou přednášek, nebo svými články v časopise Loutkář, tak Tesařová ovlivňovala, ostatní učitelky z dalších mateřských škol. Mezi její následovnice patřila např.: Jarníková, Škodová, Vojkůvková a mnoho dalších. Postupem času zavedený způsob loutkového divadla učitelky opouštějí. Přecházejí k loutkám spodovým – maňáskům, protože se lépe hodí ke hře v mateřské škole. S maňásky dokáží celkem dobře manipulovat i děti, což se o marionetách říci nedá. Nutno dodat, že loutkové divadlo v mateřských školách prošlo svým mnohaletým vývojem. Mění se vizáž loutek i maňásků, kulis, změnami prošel i text hraných her a v neposlední řadě i dětský divák. Co však přetrvalo i přes dvě století je podstata loutkového divadla, která je stále velmi přitažlivým zdrojem radosti, světem vábných kouzel a překvapení (Smutná, 1962, s. 7).

1.3 Druhy loutek

Loutky se dají dělit podle: *prostorové povahy* (plastické, reliéfní, plošné - stínové), *vedení* (shora, zdola, ze strany, zezadu), *způsobu ovládání* (bezprostřední, zprostředkované – pomocí nití, drátů, tyček, pák, táhel, převodů), *různých kombinací s živým lidským tělem* (loutky mimické, loutky s živou hlavou, s živou rukou, loutky maskové), *použitého materiálu* (papír, dřevo textil, kombinace materiálů). (Leština, 1995, s. 17).

Dle způsobu vodění

Loutky závěsné – marionety: ovládá loutkovodič shora, pomocí drátu nebo nití.

Loutky spodové – loutkovodič skrytý za zástěnou jimi pohybuje zesponu, nejrozšířenější druh takto voděných loutek jsou maňásci a javajky.

Loutky plošné, stínové – promítané stínové siluety plochých nebo plastických loutek na plátno.

Dalších mnoho typů a mezitypů, které mají nejrozmanitější způsoby pohybování (Leština, 1995, s. 17).

Loutka závěsná – marioneta

Je zavěšená na nitích připevněných k vodidlu, jímž se ovládá pohyb. Loutky lidových loutkářů byly zavěšeny na drátech. Tento typ loutky je technicky velmi náročný.

Proporcionálně jsou všechny části těla, mimo hlavu, která bývala velikostně nadsazena, v poměrném měřítku ke skutečné postavě. Výhodou marionet je jejich absolutní volnost ve výtvarném pojetí, vždy však musí být brán zřetel na technické požadavky loutky. Vodění marionety je velmi těžké, od loutkovodiče vyžaduje zručnost, disciplínu, přesnost a cit (Leština, 1995, s. 17).

Loutky spodové

Jsou nejrozmanitějším a nejpoužívanějším typem loutky, využitelným v mateřské škole. Dá se vyrobit z jakéhokoliv materiálu, tuto loutku si mohou vytvořit i samotné děti. Nejznámější spodovou loutkou je *maňásek*. Může být na jeden prst, jeho vhodné využití je při ilustrování vyprávěného textu pohádek, říkadel, písniček, zkrátka při improvizovaném bezprostředním výstupu. Maňásek, který se navléká na celou ruku vodiče, přičemž ukazovák pohybuje hlavou, palec a prostředník jsou ruce loutky (Leština, 1995, s. 25).

Loutka hůlková, klasický wayang (z ostrova Jáva) je ovládán třemi hůlkami. Hlavní hůlka zvaná „gapit“ a dvě další zvané „čempurity“. V Evropě začal hrát jako první s těmito loutkami, vídeňský výtvarník a profesor Teschner. *Javajka* je vývojový typ hůlkové loutky. Nejrozšířenějším je systémem držadla, k němuž je otáčivě připevněna osa hlavy (Leština, 1995, s. 31).

Loutky plošné

Loutka plošná, stínová je zajímavá a netradiční loutka využitelná v mateřské škole. Jedná se o promítnutí siluety loutky na plátno. Dá se využít při hře stínového divadla samotného, nebo jako kombinace stínů a jiného druhu loutky, např.: maňaska, který hraje před plátnem. Dalším typem plošné loutky je *plošná loutka malovaná*, využitelná spíše při animaci. Vodění této loutky je různorodé, nejschůdnější je nalepení papírové loutky na vodící tyč (Leština, 1995, s. 35).

Loutky kombinované

Kombinovaných loutek je daleko více druhů a typů, pro příklad pár typů:

Loutka dlaňová (rukavicová) skládá se z hlavy a náznaku kostýmu. Tato loutka je voděná rukou vodiče a hraje v průčelní poloze vůči divákům.

Loutka kornoutová využívá geometrického tvaru kužele – kornoutu jednak jako stylizovaného tvaru hlavy, jednak jako tvaru těla. Nebo se dá využít obráceně a to tak, že se loutka vysouvá z kornoutu ven pomocí hůlky (Dawidowski, 1998, s. 18).

Z textu vyplývá, že druhů loutek je nespočet, dají se vyrobit téměř z čehokoliv a z jakéhokoliv materiálu. Loutky jednoduché až po velmi složité. Dětský divák si jistě vystačí s jednoduchou loutkou, která ho osloví, neboť v jednoduchosti je síla.

2 Současné předškolní vzdělávání a jeho účastníci

Předškolní vzdělávání po roce 1989 prošlo mnoha zásadními změnami. Jak na úrovni legislativní, tak přístupu k výchově a vzdělávání dětí předškolního věku. Podstatou je samotné dítě, které je bráno jako osobnost s vlastními individuálními potřebami, dovednostmi, možnostmi a schopnostmi, které se neustále rozvíjí. Mateřská škola je jakýmsi prostředníkem mezi dítětem a rodinou, a její úloha spočívá v doplnění a podpoře rodinné výchovy. Dítěti poskytuje odbornou péči a zajišťuje prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů, které podporují jeho všestranný rozvoj (RVP PV, 2017, s. 6).

2.1 Stěžejní kurikulární dokument a vymezení pojmů

Od roku 2004 zastřešuje předškolní vzdělávání závazný kurikulární dokument, a tím je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV), který vymezuje závazné rámce, této etapy vzdělávání. Od 1. 9. 2007 všechny mateřské školy, které jsou registrovány v rejstříku škol a školských zařízení spadající pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, pracují podle školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP), které jsou vypracovány každou konkrétní školou v souladu s RVP PV a podmínkami školy (RVP PV, 2017, s. 5).

Vzdělávacím obsahem RVP PV jsou vzdělávací oblasti, kterých je pět, a to: biologická = Dítě a jeho tělo, psychologická = Dítě a jeho psychika, interpersonální = Dítě a ten druhý, sociálně-kulturní = Dítě a společnost, environmentální = Dítě a svět. Tyto oblasti jsou navzájem provázané a doplňují se. Vrcholem výchovně-vzdělávacího procesu jsou klíčové kompetence, tedy soubor požadavků na vzdělávání zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelných v běžném životě. Otázkou prosociálních vztahů se zabývají hlavně oblasti interpersonální = Dítě a ten druhý a sociálně-kulturní = Dítě a svět. Snahou učitele je, aby dítě pochopilo, že každý člověk má v sociální skupině svoje místo a nezastupitelnou roli, ač jsme osobnostně každý jiný. Dítě má právo na rovnocenný vztah, přístup a podmínky. Z těchto pěti oblastí vychází učitel při tvorbě ŠVP a dále integrovaných bloků, které obsahují vzdělávací nabídku, tedy základní stavební kámen předškolního vzdělávání. Základ tvoří prožitek, dítě se učí z vlastní zkušenosti. Toto celé je nejlépe realizováno pomocí didaktického stylu s nabídkou (RVP PV, 2017, s. 14).

2.2 Osobnost učitele mateřské školy a jeho role

Učitel mateřské školy plní různé role, s nimiž by měl být ztotožněn, má-li být jeho práce smysluplná. Role = ve smyslu poslání, úloha nebo jako předkládané způsoby chování a jednání (Šmelová, 2006, s. 120). Podle Šmelové RVP PV staví současného učitele mateřské školy do následujících rolí:

1. **Role ochránce a poskytovatele odborné péče:** učitel zajišťuje dítěti nejen odbornou péči, ale utváří pro děti zázemí, v němž zažívají pocit bezpečí, jistoty a porozumění.
2. **Role zprostředkovatele poznatků a zkušeností:** učitel využívá a vytváří situace, jimiž zprostředkovává zkušenost. Vše s pomocí vhodných metod a strategie.
3. **Role poradce a iniciátora:** učitel je průvodcem na cestě poznání, je kladným vzorem, poradcem pro řešení v různých situacích.
4. **Role manažera:** učitel chápe podstatu RVP PV, zároveň spoluvytváří ŠVP a TVP (třídní vzdělávací program), projektuje, iniciuje, inovuje, improvizuje, využívá nástrojů evaluace.
5. **Role diagnostika a klinika:** učitel intervnuje, komunikuje, hodnotí na základě diagnostiky.

Všechny tyto role je třeba vnímat jako proměnné, jimiž učitel reaguje ve své práci na změny společenské a vychází tak z potřeb nejen mateřské školy, ale i se související vzdělávací politikou (Šmelová, 2017, s. 124).

2.3 Dítěte předškolního věku a jeho vývoj

Předškolní věk zahrnuje období zpravidla od 3 do 6 let. Dle školského zákona se s účinností od 1. 9. 2016 předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však pro děti od 2 let (Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyš. odb. aj. vzdělávání). *Zákony online* [online]. [Cit. 17.9.2017]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s122&q122=all>). Podle Eriksona je období předškolního věku označováno jako věk iniciativy, jehož hlavní potřebou je aktivita, kterou je nutno rozvíjet. V předškolním věku se intenzivně rozvíjejí všechny poznávací procesy, které ovlivňují sebepojetí. Dítě si začíná uvědomovat sebe sama, vzniká tak, vědomí vlastní identity. Velice blízká je dítěti zvědavost a s tím spojené slovo „Proč?“ (Vágnerová, 2000, s. 115).

Biologický vývoj dítěte

Dítě, vyspívá, roste, mění se jeho tělesné proporce. Postava se celkově protahuje, horní a dolní končetiny se prodlužují, hlava se v poměru k tělu zmenšuje. Zda tělesný vývoj odpovídá věku, můžeme zjistit tzv.: filipínskou mírou: dítě si má přes vzpřímenou hlavu dosáhnout na ušní lalůček (jde o poměr délky paže k velikosti hlavy). Zdokonaluje se v oblastech motoriky jemné i hrubé. V sebeobslužných, manipulativních a konstruktivních činnostech (Říčan, 2004, s. 120).

Psychický vývoj dítěte

V předškolním věku se intenzivně rozvíjejí všechny poznávací procesy. Přestože se objektivní realita v psychice dítěte odráží stále přesněji, není ještě na úrovni dospělého člověka. Vnímání je ze všech poznávacích procesů nejdůležitější, zabezpečuje dítěti přímý styk se skutečností. Pro paměť je typická obraznost, citovost a živelnost. Dítě si mnohem lépe zapamatuje bezprostřední zážitky a ty co si samo vyzkouší a prožije. U dítěte předškolního věku se intenzivně rozvíjí fantazie. Dítě uplatňuje svou fantazii nejen při hrách, ale i v každodenních situacích. Rozvíjí se myšlení a řeč hlavními znaky jsou konkrétnost a názornost. Rozvoj řeči je úzce spjat právě s rozvojem myšlení. Jedním z nejdůležitějších mezníků je proces odpoutání se od matky, tedy identifikace a uvědomění si vlastního já (Klindová, Rybárová, 1981, s. 56-70).

Emocionální vývoj dítěte

V oblasti emocionálního rozvoje dochází k velkým změnám. Emoční prožitky dítěte předškolního věku se oproti batolecímu období stávají stabilnějšími, jsou vázány na momentální situaci. Zásadním posunem je to, že v předškolním věku už dítě dokáže rozpoznat a dát najevo své preference - co má a nemá rádo. Dítě bývá zpravidla pozitivně naladěno, projevuje radost, dává najevo city. Vnímá strach, úzkost, agresi, kterou zralé dítě dokáže potlačit. Rozvíjí se u něj emoční inteligence, začíná ovládat svoje projevy chování nebo, alespoň ví, co by dělat mělo a co nikoliv (Klindová, Rybárová, 1981, s. 68).

Sociální vývoj dítěte

Proces socializace jedince, začíná jeho narozením, jedná se o celoživotní proces, který končí smrtí jedince. Socializace znamená postupné začleňování a vrůstání jedince do

společnosti. Velkým a pro dítě náročným mezníkem v jeho socializaci je vstup do mateřské školy, kde se začíná odpoutávat od rodiny, postupně vyspívá, a začíná si utvářet pevnější vazby ke svým vrstevníkům. Zbavuje se uzavřenosti a individualismu. Pro správný průběh socializace je nezbytný adekvátní emocionální i biologický vývoj jedince, přičemž všechny složky jsou spolu úzce spjaty (Klindová, Rybárová, 1981, s. 71).

2.4 Hra a její místo v předškolním vzdělávání

Hra je základní formou lidské aktivity. Pro dítě předškolního věku je potřebou a nejpřirozenější činností. V jeho rozvoji zaujímá nezastupitelnou roli. Hra se samozřejmě liší v různém věkovém období (Havlová, Havlínová, 2006, s. 61). Svě místo začínají mít v raném vzdělávání i děti dvouleté, které potřebují zvláštní podmínky a upravený režim. Nicméně hra, je pro ně neméně důležitá jako pro děti ve všech věkových stupních.

Prostřednictvím hry se dítě aktivně vypořádává se světem. Dětská hra je započata dobrovolně a má vést k vnitřnímu uspokojení. Hra pomáhá dítěti vyrovnat se a překonat emoční konflikty (Havlová, Havlínová, 2006, s. 61). Její neocenitelnou předností je, že při ní může dítě postupovat svým vlastním tempem. Hra je spontánní bez předem určeného konkrétního cíle, který se může podle přání rozvíjet a měnit, důležitá je hlavně cesta (Opravilová, 2016, s. 86).

Hru definujeme „jako určitou formu činnosti, která se liší od práce i od učení. V předškolním věku má své specifické místo. Obsahuje řadu aspektů, a to aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální apod.“ (Šmelová, 2014, s. 134)

Hra vytváří přirozený prostor pro učení prosociálním dovednostem. Jako příklad je uveden výklad her, rozdělených podle čtyř principů, které mohou tvořit kombinace. Klíčem k jejich rozdělení je motivace.

- **Hry založené na motivaci závratí (princip ilinx)** jde o touhu porušit stabilitu svého těla či duše. Příležitostí k prosociálnímu chování je naučit děti vnímat nebezpečí, a to nejen u sebe, ale i druhých.
- **Hry založené na motivaci proměnou a nápodobou (princip mimikry)** tento princip nám umožňuje vžívání se do různých rolí. Hry na něco, někoho. Vhodné jsou prvky dramatické výchovy nebo dramaterapie.

- **Hry založené na motivaci náhodou (princip alea)** zde je hybnou silou náhoda. Patří sem hry k poznávání a zvládnání emocí, trénování empatie a poznávání sociálních norem.
- **Hry založené na motivaci zápasem či soutěží (princip agón)** sem patří hry soutěživé. Většina dětí ráda soutěží, bohužel však neumějí přiznat a přijmout prohru. K rozvoji prosociálního chování postačí, pokud motivace posune dítě k překonání sebe sama, k dosažení lepšího výkonu nebo experimentování (Svobodová, 2007, s. 81).

2.4.1 Vývojová stadia hry

Dle Svobodové jsou vývojová stadia hry z pohledu sociálního vývoje dítěte, jež poukazují na jeho vyspělost, tyto:

- **Samostatná hra:** můžeme ji pozorovat již v kojeneckém věku, ale především u dětí v období do 3 let věku. Ke hře nepotřebuje nikoho dalšího, vystačí si samo, největší uspokojení nachází v manipulativních činnostech, které vykonává s větším či s menším zaujetím a soustředěním. Rozvíjí komunikativní dovednosti, nejvíce je to patrné ve slovní zásobě.
- **Paralelní hra:** děti si zpravidla hrají vedle sebe, ale ještě spolu nespolupracují. Pokud dojde mezi nimi ke komunikaci, jedná se spíše o výměnu nebo zapůjčení hračky. Tato hra má význam především ve vzájemném napodobování a motivaci k experimentování. Posun je patrný v tom, že dítě si již nechce hrát zcela samo, ale potřebuje alespoň cítit přítomnost dalších dětí nebo dítěte.
- **Sdružující hra:** umožňuje dětem vykonávat dvě rozdílné hrové činnosti a přitom komunikovat a také na určité úrovni spolupracovat. Dítě spíše upřednostňuje svoje zájmy, potřeby a přání. Přesto disponuje bohatší fantazií, což se odráží ve hře samotné. Do hry je zapojeno již více dětí, obsah hry nemají předem promyšlený, hra vzniká náhodně, spontánně a vychází zásadně z přítomnosti. Tento typ hry nejvíce zastoupen v námětových hrách.
- **Kooperativní hra:** vyžaduje jistou sociální vyspělost jedince. Děti spolu komunikují, spolupracují, řeší společně různé situace a vzájemně si pomáhají. V kooperativní hře má dítě možnost vyzkoušet si různé sociální role i sociální pozice ve skupině. Má zde příležitost vést hru, přizpůsobit se vedení, podílet se na pravidlech nebo být pouhým pozorovatelem (Svobodová, 2010, s. 102).

3 Všeobecný vhled do problematiky prosociálního chování

Význam slova *prosociální* nebo *prosociálnost*: se vyznačuje pozitivním sociálním chováním jedince, které vede k pomoci druhému člověku nebo lidem, aniž by za to jedinec čekal jakoukoliv protislužbu nebo odměnu. Tímto, chováním člověk nepřináší užitek pouze sobě samému, ale i druhým. Hlavní zásadou je dobrovolnost, jedinec není ke svému konání nucen někým dalším. Za vyšší formu prosociálního chování můžeme považovat *altruismus*, který můžeme vnímat jako tendenci jednat tak, aby se zlepšila celková pohoda jiné osoby, přičemž chování nepřináší aktérovi žádný zjevný prospěch, ale často od něj vyžaduje určitou oběť (Svobodová, 2007, s. 2).

Průcha, vymezuje prosociální chování jako: „*Chování jednotlivce nebo skupiny, které je v souladu s normami dané společnosti. Chování a jednání, které je zaměřeno na dobro druhých, chování zdvořilé, empatické, kooperativní, pomáhající, ochraňující.*“ (Průcha a kol., 2003, s. 185)

Protikladem prosociálnosti můžeme označit jako *deprivanství*, které vychází z nedostatečné morální vyspělosti jedince a nedosáhnutí k lidské normalitě, to se může projevit:

- Nedostatkem sebezaměření (v užším smyslu síly vůle)
- Neschopností tvůrčí spolupráce (kooperace)
- Ničivostí proti všemu jinému (odlišnému) (Svobodová, 2007, s. 3)

Prosociální principy

Dělení podle Vacka (Vacek, 2005 in Svobodová, 2010, s. 120):

- Porozumět vnímání a chápání situace z pohledu druhé osoby
- Schopnost morálního úsudku
- Schopnost empatie (porozumět pocitům druhých)
- Znat sociální normy a pravidla

Bez osvojení těchto principů není jedinec schopen prosociálního chování a jednání (Vacek, 2005 in Svobodová, 2010, s. 120).

Prosociální dovednosti

Schopnost **empatie** je pro prosociální chování klíčovou dovedností.

Co potřebuje dítě zvládnout, aby bylo empatické, dělení podle (Svobodové, 2010):

- Poznávat sebe samé na úrovni odpovídající věku, porozumět vlastním emocím
- Poznávat druhé a chápat jejich emoce
- Posilování sebeúcty dítěte (Svobodová, 2010, s. 121)

Empatie je schopnost vcítění se do pocitů druhých. Je součástí emoční inteligence a lze ji cíleně rozvíjet. Souvisí se schopností naslouchat a vnímat neverbální komunikaci. Vytváří se od nejtěplejšího věku (Šmelová, 2014, s. 37).

3.1 Význam prosociálnosti a činností v předškolním vzdělávání

Rozvoj prosociálního chování dětí v předškolním vzdělávání má svoje opodstatněné místo. To, že se budeme snažit o rozvoj prosociálnosti u dětí v raném věku, má blahodárný význam nejen pro dítě, ale pro celou společnost. Předcházíme tak, rozvoji sociálně patologických jevů. Mýtem ve výchově předškolních dětí je, že mají právo být ještě sobecké. Jsou ještě malé na to, aby mohly nějak pomoci druhému. Zatím jsou odkázány na pomoc dospělých (Svobodová, 2010, s. 119). Důležité je, jak chápe a vede děti k prosociálnímu chování nejen paní učitelka, ale i rodina. Tato dovednost by měla patřit k výbavě každého jedince.

3.1.1 Prostředky k rozvoji a naplňování prosociálního chování

Mezi základní prostředky patří RVP PV a jeho rámcové cíle:

- Rozvoj dítěte a jeho schopnosti učení (získávání vědomostí, dovedností, návyků)
- Osvojování základních hodnot, na nichž je založena naše společnost
- Získání osobní schopnosti projevit se jako samostatná osobnost (být sám sebou, kriticky myslet, umět se rozhodnout) (Svobodová, 2010, s. 8).

V souladu s podmínkami, rámcovými cíli a prosociálními tendencemi by měly být rozvíjeny klíčové kompetence, další prostředek prosociálnosti. Elementární základy klíčových kompetencí se utvářejí již v předškolním věku a měly by být odrazovým můstkem do dalšího života jedince.

Klíčové kompetence:

- **k učení** (soustředěně pozoruje, zkoumá...)
- **k řešení problémů** (všimá si problémů a řeší je, samozřejmě problémy na které stačí)
- **komunikativní** (ovládá řeč, hovoří plynule ve větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky...)
- **sociální a personální** (dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomáhá slabším, rozpozná nevhodné chování...)
- **činnostní a občanské** (učí se hry a činnosti plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat) (Svobodová, 2007, s. 32-62).

3.1.2 Činnosti k rozvoji prosociálního chování

V MŠ je základní formou vzdělávání interakce učitelky s dítětem nebo dětmi v průběhu celého dne. Dítě je vzděláváno přirozeně a neustále, tedy i prosociální činnosti se prolínají do všech situací a jsou součástí organizace a forem vzdělávání.

Přehled činností v rámci denního režimu:

- **Volná hra** jedna z nejdůležitějších činností dítěte. Prostřednictvím této činnosti dítě navazuje sociální kontakty se skupinou vrstevníků, spontánně se učí novým vědomostem, dovednostem, získává zkušenosti. V praxi dítě zjišťuje co je druhým příjemné a co není, učí se tak přijímat společenské normy a pravidla. Trénuje schopnost morálního úsudku a empatie.
- **Řízená činnost** měla by být předem velmi dobře promyšlena, dítěti je dán prostor pro získání zkušeností, dovedností, vědomostí, a to na úrovni demokratické, prosociální, humánní.
- **Stravování** při této činnosti by mělo dítě být bráno jako samostatná osobnost, která má právo se rozhodnout co bude nebo nebude konzumovat. Dítě vedeme k úctě k jídlu, k překonání obav z neznámého.

- **Odpočinek a hygiena** respekt individuálních potřeb dítěte učitelkou, nácvik empatie a záměrné posuzování situace z pohledu druhé osoby. Nácvik hygienických návyků čištění zubů, mytí rukou po jídle nebo po použití toalety.
- **Pobyt venku** děti bezpodmínečně potřebují. Uplatňuje se zde hlavně volná hra, respekt druhých, získávání a upevňování sociálních norem a pravidel.
- **Rituály** provázejí člověka od narození, potřebují je nejen děti, ale i dospělí. Děti nemají pojem o čase, ale rituály jsou jakousi časovou osou, dítě jejím opakováním získá pocit bezpečí a jistoty. Zjistí tak, že určité věci mají v životě svůj neměnný řád. Některé rituály jsou samy vyslovením určité formy morální normy. Zpěv ukolébavky před spaním, podání ruky při pozdravu.
- **Cvičení** sebou přináší pravidla, normy a řád.
- **Nepravidelné činnosti** jsou něčím výjimečné, například: výlety, návštěvy kulturních zařízení nebo jiných akcí. I při těchto činnostech se u dítěte rozvíjí kulturní, sociální cítění a normy. Poznávají svět mimo mateřskou školu, získávají první zkušenosti ve styku s dalšími, pro ně cizími lidmi a situacemi. Učí se důvěře v sebe, k druhým a ke světu (Svobodová, 2007, s. 65-80).

4 Loutka a loutkové divadlo ve výchově - vzdělávacím procesu

Na úvod této kapitoly bylo použito heslo, které citoval Veselý a platí jistě dodnes: „*Vychovávej loutkou, ne loutky!* (Veselý, 1913 in Cífková, 1986, s. 35)

Loutkové divadlo hrané v MŠ má své osobité zvláštnosti, kterými se liší od divadel hrajících veřejně. V první řadě se jedná o poměrně stálý kolektiv diváků, který se v podstatě nemění. Jednoduchost nebo složitost hry, její délku, volíme dle specifických, individuálních či věkových zvláštností diváků. V neposlední řadě vycházíme i z podmínek MŠ. Říká se, že v jednoduchosti je síla, to platí u hry s loutkou v MŠ, hned dvakrát. Zařazením loutkového divadla do výchově – vzdělávacího procesu dětí předškolního věku, u nich dochází ke komplexnímu rozvoji jejich osobnosti. Ovlivňuje nejen proces socializace a prosociálního chování, ale svým charakterem působí na emotivní stránku, komunikaci a vytváří tak prostor pro utváření správných společenských návyků, postojů, způsobů života. Rozvíjí u dětí představivost, fantazii, kreativitu, zručnost - (jemnou motoriku) a posiluje sebevědomí (Smutná, 1962, s. 13).

Loutku můžeme využít k improvizaci, pro oživení písniček, básniček nebo jen při četbě pohádek. Loutka může mít i daleko vážnější a velmi důležitou, (zástupnou) roli, a to zejména při potřebě vyřešit vážnější problém, například: narušené vztahy v malé sociální skupině, výchovný problém, šikana, špatné sociální zázemí a jiné (Smutná, 1962, s. 13).

Dítě je tvor velice vnímavý, velmi rychle se dokáže vžít do role právě oné loutky, která k němu hovoří a nemá tak problém se s ní ztotožnit. Jedním z nejdůležitějších momentů při použití loutky je citový prožitek, který dokáže dítě ovlivnit nejen po dobu loutkového představení, ale i dlouho poté. Dítě dá spontánně najevo emoce, při kterých může dojít až k nadměrnému citovému vzrušení (absolutní pohlcení nebo nezáměr, přespřílišný strach vyvolávající pláč nebo přílišnou veselost, která hraničí až s umělostí). Prožitek, pozorování, nápodoba, to vše jsou velké přednosti dítěte, které je následně schopno komplexně, tyto devízy využít a rozvíjet ve své další hře a činnosti (Svobodová, 2007, s. 129).

4.1 Význam loutky a divadla ve výchově – vzdělávacím procesu

Obecně lze říci, že loutka a loutkové hry mají výchovnou a vzdělávací moc a na dětského diváka působí k jeho všestrannému rozvoji. Dítě získává: vědomosti, procvičuje smysly, tříbí si paměť, cvičí úsudek, formuje se jeho cit k přírodě, k místu kde bydlí, k rodině,

k vrstevníkům, k sobě samému, zdokonaluje se v řečových schopnostech komunikace, sociální interakce a dále se rozvíjí v různých výchovných oblastech (Cífková, 1986, s. 35).

Loutka jako prostředek v rozvoji výchovně - vzdělávacích oblastí

Loutkové divadlo působí velmi pozitivně na dětskou emocionalitu, podporuje estetický zážitek a je výborným prostředkem a prostředníkem jejich výchovy.

„Divadlo upoutává více než kterýkoli jiný druh umění. Jeho velká přednost je v tom, že divák vnímá současně více smysly, a to hlavními- zrakem a sluchem- zároveň. Spojené vjemy sluchové a zrakové působí intenzivněji, vyvolávají silnější emocionální vzrušení, které pomáhá uchovat a vybavovat si zážitek z představení poměrně dlouhou dobu po odchodu z divadla.“ (Rödl, 1969, s. 151)

Mravní oblast: hlavním cílem v této oblasti je rozvoj volných vlastností, charakteru, morálních vlastností a citových vazeb. Dítě v předškolním věku nemá svůj vyhraněný názor, ten přejímá ze svého okolí a nabývá je výchovou. To, co ve svém okolí vidí, se mu stává vzorem, ať je špatný nebo dobrý. To dítě ještě nedokáže věcně posoudit. Loutka představuje vhodný, nenásilný prostředek, který vede k vytváření, k navození nebo posílení správných návyků chování a norem (Švec, 1982, s. 99).

Estetická oblast: mravní působení souvisí i s působením estetickým. Především jde o rozvoj chápání krásy jak v životě, tak v přírodě. Formování vkusu, a tím obohacení jeho citového života. Divadlo, jako takové v sobě zahrnuje více druhů umění, loutkové divadlo není výjimkou. Snoubí se hudba s dramatičnem, řeč s hlasovým a obsahovým projevem, výtvarnou a pohybovou složkou a to vše, by mělo tvořit harmonický celek, který v dětské duši zanechá silný prožitek, který ho může posunout dál v oblasti tvořivosti, kreativity a fantazie. Loutka by měla být kamarádem a zároveň srozumitelným vzorem, který dokáže v dítěti vyvolat citové zaujetí (Švec, 1982, s. 102).

Tělesná oblast: na první pohled se může zdát, že loutka a tělesná složka nejdou dohromady, opak je pravdou. Tohoto prostředku se dá vhodně využít při vštěpování hygienických návyků, správné životosprávy, otužování a zabývá se i nezbytnou zdravotnickou prevencí. Loutka má zde funkci pomocníka (Švec, 1982, s. 100).

Pracovní oblast: jejím úkolem je osamostatňovat dítě v sebeobsluze, vštěpovat mu nenásilnou formou základní pracovní návyky a dovednosti s ohledem na individuální schopnosti dítěte. I zde má loutka svoje místo, může se zmínit o určitém pracovním návyku,

pochválit nebo i vytknout, co je třeba. Pochvala a vlídné slovo vyřčené prostřednictvím loutky, má na dítě obrovský vliv, dítě je ochotné pro pochvalu udělat i to, čemu by se jindy raději vyhnulo (Švec, 1982 s. 102).

Rozumová oblast: je zaměřena na rozvoj kognitivních procesů, vnímání, představ, myšlení, obrazotvornosti a paměti. Loutka je vhodným prostředkem a zprostředkovatelem rozvoje soustředěnosti při pozorování, rozvoje logického myšlení a v neposlední řadě i rozvoje řečových dovedností a prohlubování slovní zásoby (Švec, 1982, s. 100-101).

Ve shrnutí teoretické části práce je nutno dodat, že je velice důležité ukázat dítěti cestu a snažit se o volbu té správné, neboť nesmíme zapomínat na to, že hodnota člověčenství je více než vzdělání a bohatství. Možná právě loutka je tím správným prostředkem na cestě poznání vedoucího k nácviku a rozvoji prosociálního chování dětí.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Kvalitativní výzkumný design

V praktické části je uplatněn základní přístup ke zkoumání, a to v podobě kvalitativního výzkumu. Který bude uskutečněn pomocí metody polostrukturovaného interview. Součástí je nejen hlavní cíl, ale i dílčí cíle výzkumu, příprava, průběh a vyhodnocení šetření.

5.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumu

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jak učitelky mateřských škol podporují prosociální chování dětí předškolního věku s důrazem na využívání loutky a loutkového divadla jako edukačního prostředku.

Dalšími dílčími cíli, které by měl výzkum přinést, je získání validních odpovědí na následující otázky:

Dílčí cíle:

1. Zjistit, jakých prostředků v rámci výchovně vzdělávacího procesu, učitelky využívají k podpoře prosociálního chování dětí předškolního věku.
2. Analyzovat druhy loutek, které učitelky využívají nejen v podpoře prosociálního chování.
3. Zjistit, při jakých činnostech k podpoře prosociálního chování dětí, využívají učitelky loutku a loutkové divadlo.
4. Ověřit, zda délka praxe a dosažené vzdělání má vliv na využití loutek, obecně.

5.2 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum je označení pro různé přístupy, metody, techniky ke zkoumání jevů, kdy do popředí nevstupuje kvantifikace dat (Skutil, 2011, s. 69). Kvalitativní výzkum získal v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu, někdy je také označován jako pružný typ výzkumu (Hendl, 2008, s. 47). Charakteristika práce kvalitativního výzkumníka dle Hendla (2008, s. 48), výzkumník si na začátku výzkumu vybere téma a určí si základní výzkumné otázky, tedy cíle. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu. Stanoví se pouze základní osa celé práce, která se postupně rozvíjí. Kvalitativní výzkumník pracuje přímo v terénu, kde se něco děje. Důležitý je výběr výzkumného vzorku, tedy zkoumaných osob, jejich počet není nijak striktně dán. Vychází se

spíše z toho, co výzkumník zkoumá a na zvolené metodě výzkumu. Na tomto základě je dobré vybrat takové osoby, které jsou pro výzkum zajímavé a poskytnou tak, požadované informace. (Hendl, 2008, s. 50). Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů v přirozeném prostředí. Nezůstáváme pouze na jejich povrchu, ale tento přístup nám umožňuje získat co nejvíce rozmanitých dat. Můžeme tak odhalit i další důležité informace, na které jsme se primárně nezaměřili (Hendl, 2008, s. 51).

5.3 Fáze výzkumu

fáze dle Hendla (2008, s. 39-40)

1. Fáze přípravy (navození tématu, stanovení cíle, příprava otázek)
2. Fáze plánování (časový plán, výběr osob: v tomto případě záměrný)
3. Fáze provedení studie (sběr dat, samotné šetření: v tomto případě strukturované interview a analýza dat)
4. Fáze výsledné zprávy výzkumu (závěrečná interpretace a shrnutí zjištěných výsledků)

Výběr vzorku pro výzkumné šetření

Pro výzkum byl vybrán záměrný vzorek participantů, přičemž byl brán zřetel na jejich rovnoměrné zastoupení v jednotlivých bodech výběrové struktury (Hendl, 2008, s. 149). Nejdůležitějším bodem výběrové struktury bylo maximální dosažené pedagogické vzdělání participanta a dále délka jeho pedagogické praxe. Účastníky výzkumu jsou učitelky ze tří mateřských škol, přičemž každá mateřská škola poskytla tři participanty s ohledem na body výběrové struktury.

Metoda sběru dat

Pro výzkum byla vybrána metoda strukturovaného interview. Podle Skutila (2011, s. 89) se jedná o proces, který se vyznačuje vysokou interakcí mezi tazatelem a dotazovaným. Tato metoda se zaměřuje na získání dat, jakými jsou informace o názorech participantů, jejich postojích a záměrech. Jako každá metoda má i interview svoje výhody a nevýhody. Mezi výhody patří přímý kontakt výzkumníka s participantem, dále volnost a pružnost v kladení otázek, možnost získání osobních nebo dokonce důvěrných informací, je možné sledovat v přímém přenosu verbální i neverbální reakce participanta. Jako nevýhody Skutil, zmiňuje: časovou náročnost, obtížnější zaznamenávání odpovědí – menší soubor participantů, kvalita interakce mezi výzkumníkem a participantem, která se nemusí vždy podařit (2011, s. 89).

Každá metoda by měla mít svoji strukturu Miovský (2006, s. 163) uvádí čtyři fáze struktury interview, a to:

- **Přípravnou a úvodní část interview** zahrnuje přípravu otázek a navázání kontaktu s participantem, kde mu budou sděleny všechny potřebné informace.
- **Vzestup a upevnění kontaktu** druhá fáze má zahřívací a motivační charakter.
- **Jádro interview** tvoří hlavní část celého interview, snahou je získání validních informací, které by naplnily cíl celého rozhovoru.
- **Závěr a ukončení** poslední fáze bývá často podceňována. Je nezbytné, aby se participant po celou dobu strávenou s výzkumníkem cítil dobře a uvolněně. Důležité je zjistit, zda participantovi nebyla otázkami způsobena jakákoliv újma nebo nepříjemný pocit.

Zaznamenání dat

Data byla výzkumníkem zaznamenávána písemně při rozhovoru do předem připraveného archu s předtištěnými otázkami do interview.

Vyhodnocení dat

Transkripce: pro převod dat byl vybrán nejpoužívanější postup, a to doslovná transkripce.

K vyhodnocení dat byla použita metoda prostého výčtu. Miovský (2006, s. 222) uvádí, že se jedná o metodu, jejím prostřednictvím vyjadřujeme vlastnosti určitého jevu.

Otázky do interview

Na základě jasně stanoveného hlavního cíle a výzkumných otázek byly použity tyto otevřené a polouzavřené výzkumné otázky polostrukturovaného interview:

Otázky:

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.

6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňásku, jaká je role dětí při této činnosti?
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

Shrnutí výše uvedeného: kvalitativní výzkum bude uplatněn, prostřednictvím metody polostrukturovaného interview. Pro zjištění odpovědí na hlavní a dílčí cíle výzkumu, budou osloveny učitelky mateřských škol, které by měly podat validní odpovědi na předem připravené otevřené a polouzavřené otázky.

6 Získání dat jejich prezentace a interpretace

Výzkum v terénu, probíhal v měsíci únoru 2018 ve třech mateřských školách. Záměrně byly vybrány paní učitelky s různou délkou a druhem/typem dosaženého vzdělání. Základní informace o participantech výzkumu a zároveň odpovědi na první dvě otázky do interview jsou obsahem tabulky číslo 1. Po předem domluvených termínech s vedením každé mateřské školy a dále se souhlasy učitelek do zapojení sběru dat, s nimi proběhly rozhovory v jejich přirozeném prostředí, domovské mateřské školy. Většina oslovených učitelek, neměla problém s předáním informací k tématu. Pouze dvě paní učitelky, a to z mateřské školy A a C, byly velmi skoupé na slovo a rozhovor, chtěly mít brzy za sebou. Proto i jejich odpovědi, jsou velmi strohé, pokud se nejednalo o uzavřenou otázku, kde byla možná pouze jednoslovná odpověď.

Tabulka č. 1 Základní údaje o participantech výzkumu

Mateřská škola A	Typ vzdělání + název vystudovaného oboru	Praxe v MŠ
Učitelka 1	VOŠ + Předškolní pedagogika	20
Učitelka 2	SŠ + Učitelství pro mateřské školy VŠ + Učitelství pro 1. stupeň a pro speciální š.	5,5
Učitelka 3	VOŠ + Speciální pedagogika VŠ + Učitelství pro mateřské školy	2
Mateřská škola B	Typ vzdělání + název vystudovaného oboru	Praxe v MŠ
Učitelka 4	SŠ + Pedagogika volného času	19
Učitelka 5	VOŠ + Předškolní pedagogika	7
Učitelka 6	VOŠ + Speciální pedagogika VŠ + Výchovná práce ve speciálních zařízeních	6
Mateřská škola C	Typ vzdělání + název vystudovaného oboru	Praxe v MŠ
Učitelka 7	SŠ + Učitelství pro MŠ	37
Učitelka 8	VŠ + Předškolní vzdělávání	5
Učitelka 9	VOŠ + Předškolní pedagogika	3,5

6.1 Prezentace dat

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 1/MŠ A

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
Odpověď v tabulce č. 1
2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
Odpověď v tabulce č. 1
3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
„Ano, ale více praxe.“
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
„Příklad, pochvala.“
5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
„Ano. Prosociální hry, dramatizaci, tedy divadlo.“
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
„Příklad, pochvala.“
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
„Jak kdy, záleží na rodině a vzoru.“
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Velkou, dítě může motivovat.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano. V motivaci dětí k činnosti nebo jako vzor.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ano, pohádky či příběhy“.
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Ano. Když je třeba.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
„Maňáska.“

13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?

„Dle situace, buď jsou jen diváky, nebo jsou herci. Někdy jako spoluherci.“

14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?

„Dle mého názoru nerozhoduje.“

15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Více kontaktní hry pro celkový kladný rozvoj dítěte.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 2/MŠ

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?

Odpověď v tabulce č. 1

2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:

SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:

Odpověď v tabulce č. 1

3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?

„Ne nezbytně. Absolvent střední školy, který má zájem o svůj obor, může být lepší praktik, než laxní absolvent VŠ.“

4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?

„Obrázky, maňásky (dramatizaci), vyprávění, demonstraci.“

5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.

„Ano, v plánování formou zařazovaných her a aktivit. Jinak prosociální aktivity prolínají veškerou výchovně vzdělávací prací (např. reakce na vzniklou situaci ve třídě, pomoc slabšímu kamarádovi a podobně).“

6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?

„Odměna – posílení pozitivního chování, trest – potlačení negativních projevů chování, motivace – slovní, hry, dramatizace (maňásek).“

7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?

„Chování dětí odráží stav společnosti. Klesající tendence. Do popředí se stává jedinec a jeho individuální potřeby, mnoho dětí je v tomto duchu vedeno rodiči.“

8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Značnou. Jednak při motivaci, jednak v běžných činnostech – děti mnohem snáze zaujme Loutka mluvící ústy učitele, než jen učitel.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano, jeden z vhodných prostředků. Dítě se spíše soustředí a vnímá sdělení z úst loutky, než dospělého. Loutka sdělení adresátovi předává pro dítě atraktivní formou.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ano – př. Ve třídě vznikla konfliktní situace – tutéž situaci můžeme přehrát dětem s loutkami (tedy ne jmenovitě ukazovat na viníky) a nechat děti situaci rozebrat, vyhodnotit, dojít k závěru, co bylo špatně, co dobře, jak vyřešit.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Ano, jednak klasické pohádky, jednak děti samy sobě hrají divadlo (mají volně dostupná divadélka a maňásky). Baví je to, je to výchovné, podporuje to předčtenářskou gramotnost, výslovnost, slovní zásobu, prosociální chování.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
„Maňásek na ruku.“
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňásku, jaká je role dětí při této činnosti?
„Aktivní i pasivní někdy jen poslouchají, jindy samy hrají.“
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
„Vzdělání dle mého názoru nemá absolutně žádný vliv! Záleží na přístupu, osobnosti a schopnostech učitelky.“
15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?
„Loutka/maňásek je důležitá součást práce s předškolními dětmi. Loutky děti baví a práce s nimi přispívá k jejich harmonickému rozvoji.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 3/MŠ A

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
Odpověď v tabulce č. 1
2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
Odpověď v tabulce č. 1
3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
„Nemyslím si to.“
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
„Pohádka, obrázky, audio nahrávky, maňásek“
5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
„Ano, u skupinových činností, kde se musí děti vypomáhat a spolupracovat (kooperovat).“
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
„Skupinové organizační formy, společenské hry a aktivity.“
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
„Podle mě má vzrůstající tendenci, zejména ve smíšených třídách, kde jsou děti, které mají snahu pomáhat mladším. Učitelky jsou v takto sestavené třídě, vedeny k tomu, využívat takové organizační formy a metody s důrazem na rozvoj prosociálního chování.“
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Děti prostřednictvím loutky mohou snadněji komunikovat, loutka je i velmi dobrým diagnostickým prostředkem. Loutkové divadlo vede k estetickému prožitku.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Určitě ano, děti se s ní mohou ztotožnit, brát ji jako vzor chování.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.

„Ano. Děti se prostřednictvím příběhu s využitím loutky, mohou učit, jak se k sobě navzájem chovat.“

11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?

„Moc často loutkové divadlo nehraji.“

12. Jaký druh loutky preferujete Vy?

„Maňáska, kterého využívám při motivaci, například: k tématu týdne.“

13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?

„Děti poslouchají jako pasivní diváci nebo i samy s loutkou komunikují.“

14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?

„Nemá. Například: na vysoké škole jsme měli jen málo příležitostí, naučit se využívat loutku či přímo hrát loutkové divadlo.“

15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Ráda bych loutku a loutkové divadlo využívala častěji. Loutkové divadlo ve třídě máme a děti si s ním rády hrají. Jen vždy není dostatek času nebo prostoru v režimu dne.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 4/MŠ B

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?

Odpověď v tabulce č. 1

2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:

SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:

Odpověď v tabulce č. 1

3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?

„Vzdělání velmi důležité, ale praxí se vyrovná, důležitý je vztah k dětem a přístup k práci.“

4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?

„Vyprávění, dramatizace příběhu, maňásci, tajemný kufřík, obrázky a fotografie, (tedy pokud je myšlena motivace k tématu či činnosti). Pokud je myšlena motivace dětí k čemukoliv – pozitivní přístup, kladné hodnocení, úsměv, pohlázení a další.“

5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
- „Ano každodenně – vhodnou motivací vzbudit zájem všech dětí do společných aktivit a her, spolupracovat při hrách, předcházení sporům a konfliktům, případně vhodné řešení.“**
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
- „Pravidla třídy vytvořená na začátku školního roku, dramatizace konkrétních situací, vytváření her a činností, kde musí děti spolupracovat.“**
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
- „Spolupráce dětí je stále stejná (dětí si chtějí společně hrát, být součástí skupiny), vzrůstá agresivita mezi dětmi.“**
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
- „Loutka je jedním z prostředků motivace a to téměř ve všech výchovně vzdělávacích oblastech. Loutka je občas výhodným prostředníkem mezi učitelem a dítětem.“**
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
- „Ano – pomocí loutky děti často přijmou mnohem lépe situace a informace, které by přes učitele vnímali jen těžko.“**
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
- „Ano – zejména v krizových situacích. Pomocí loutky přehrát nastalou situaci, ale převést ji do pohádkového příběhu bez konce – děti sami hledají řešení a nápravu. Loutka pak s dětmi porovnává, zda něco podobného zažily a jakým jiným způsobem by se nastalá situace dala řešit.“**
11. Hrajete dětem loutkové divadlo?
- „Ano.“**
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
- „Maňáska, prstové loutky.“**
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?
- „Většinou diváci, často spolutvůrci (dotváření příběhů), občas sami herci.“**

14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?

„Nemyslím si, že by mělo vzdělání vliv na využití loutkového divadla, záleží na osobnosti pedagoga a vztahu k dětem a k dramatizaci a k loutkám (já mám maturitu z dramatické výchovy, loutka je mi blízka – pochybuji, že stejný vztah bude mít např. tělocvikář).“

15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Ne, děkuji.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 5/MŠ B

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?

Odpověď v tabulce č. 1

2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:

SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:

Odpověď v tabulce č. 1

3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?

„Ne, každý stupeň dosaženého vzdělání má svoje kvality, které jsou při pedagogické činnosti potřebné. Rozhoduje následná praxe a další sebezvzdělávání pedagoga.“

4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?

„Pohádky, příběhy, fantazijní představy, hudbu.“

5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.

„Prosociální pohybové hry, divadlo, tematické prosociální hry a činnosti + skupinové práce, masáže dětí.“

6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?

„Divadla, masáže; samostatné uvažování nad řešením problémů s řízením pedagoga; pohybové prosociální hry; skupinové práce.“

7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?

„Je to záležitost vývoje dítěte, prosociálnímu chování se děti učí, obzvláště pokud tráví většinu času ve společnosti vrstevníků v MŠ. Rodinné prostředí je jiné, než

bývalo a tak spousta dětí má jiné povědomí o chování ve společnosti než bývalo zvykem, ale pořád platí, že se u dítěte předškolního věku teprve začíná formovat osobnost dítěte a s ní se vyvíjí i povědomí o chování k druhým. Hlavní roli má rodina, ale i předškolní vzdělávání právě díky většině času, které dítě v instituci tráví. Učitelé by proto neměli tuto oblast brát na lehkou váhu.“

8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Pozitivní.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano. Je prostředníkem, se kterým se může dítě ztotožnit. Pomáhá dětem překonat navázání vztahů s dospělými v adaptačním procesu i s dětmi a prostřednictvím hrdiny může děti vést ke správným rozhodnutím. Ta špatná si pak může vykompenzovat v rámci hry s loutkou.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ano. Mám vytvořený příběh Pepíka a Alenky, kteří řeší vzájemné chování dětí a ukazují možná řešení.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Nejvíce nejmladším dětem, starší děti rádi pak hrají divadlo samy, kopírují moje hry nebo si dokážou hrát i svoje vlastní. Právě pro výše uvedené důvody.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy? Mám ráda maňásky a prstové loutky.
„Takové, se kterými si mohou lehce hrát i děti.“
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňásku, jaká je role dětí při této činnosti?
„Nejprve jsou diváci s aktivní účastí, posléze samy herci.“
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
„Jde o samotné schopnosti osobnosti pedagoga a jeho osobního zaměření. Někdo je dobrý hudebník, někdo výtvarník, někdo dramatik. Podle toho preferuje své hlavní zaměření. Jsem toho názoru, že vzdělání v tomto nehraje roli.“
15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Je velice potřebné se cíleně věnovat prosociálnímu chování u dětí předškolního věku v MŠ. Loutka je výborným prostředkem k cílenému rozvoji, ale lze využít i jiné prostředky, které se dají zařadit do různých časových úseků dne. Loutka pomáhá s příběhy, které, když dítě zaujmou, mohou skutečně podpořit povědomí o svém vlastním chování dítěte. Pokud pedagog není nakloněn dramatickému cítění je možné, využít připravené materiály, kterých je v současné době dostatek i v oblasti prosociálního chování a podle nich příběhy sehrát. Nevýhodou je, že málokdy umí reagovat improvizčně na danou situaci, kterou je třeba v kolektivu aktuálně řešit. V dnešní době je možné i objednat profesionální divadelní přestavení přímo v MŠ s repertoárem prosociálních příběhů. Jediná nevýhoda je finanční dostupnost.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 6/MŠ B

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
Odpověď v tabulce č. 1
2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
Odpověď v tabulce č. 1
3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
„Vzdělání je zapotřebí, ale důležité jsou předpoklady, zda dotyčný má vztah k dětem. A pak hlavně záleží na zkušenostech, nejlépe od svých dětí.“
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
„Obrázky, maňásky, interaktivní tabuli.“
5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
„Snažím se do své práce zahrnout prosociální hry, přístup. Dochází tak ve vztazích mezi dětmi k posunu k lepšímu, lépe se začleňují do kolektivu, mohou ukázat cestu k sebepoznání, učí se pomáhat a poznávat morální hodnoty.“
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
„Masáže dětí, v kruhu si posíláme pohlazení – pozdrav, používám předmět, plyšák a dítě, které zrovna drží předmět, mluví, ostatní poslouchají, u prosociálních her mám možnost sledovat, kdo si koho vybírá do dvojice či skupinky, které dítě zůstane vždy poslední při výběru dětí do skupinek.“
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?

„Samy děti si hlídají, jak se k sobě navzájem chovají a některé upozorňují na nevhodné chování svých kamarádů. Myslím si, že vzrůstá schopnost vyjadřovat se před kolektivem.“

8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Loutka, maňásek je dobrou motivací pro děti, u malých dětí obzvlášť. Vnímají výklad s větší intenzitou, než když jim paní učitelka vypráví bez doprovodné loutky, maňáska. U nás v MŠ mají děti možnost si hrát samy divadlo, dle své fantazie.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Myslím si, že s maňásky se dá sehrát jakákoliv role, scéna, která se odehrává v té třídě a vede děti k uvědomění, co se u nich ve třídě, mezi kamarády, mezi kamarádem odehrává. Co je správné a co není.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Loutka se určitě hodí k demonstraci prosociálního chování dětí, pokud je nějaký problém mezi kamarády, tak je dobré pomocí loutek si odehrát situaci, která se v kolektivu dětí odehrála.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„U starších dětí moc už maňásky nevyužívám. Je to možná škoda. Máme nabídku divadelníků, kteří zajistí pro děti program námi vybraný. Ať už loutkové divadlo, maňáskové nebo hrané.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
„Mám ráda maňásky. Loutky v MŠ ani nemáme.“
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?
„Nejprve jsou v roli diváka a poté si sami roli zahrájí.“
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
„Vzdělání učitelů s tím podle mne nesouvisí, každá učitelka má své silné a slabší stránky. Některá je zaměřená na hudbu, některá na výtvarné činnosti a s dramatizací by si neporadila. Ne každá se vloží do role s maňásky a sehraje roli.“

15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Maňásky jsou pro děti lehčí na uchopení do ruky, mohou s nimi sehrát své role. Ráda děti pozoruji při dramatizaci s maňásky, co dokážou si vymyslet a někdy se dá z role vypožorovat vůdčí typy dětí nebo i problém s kamarádem.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 7/MŠ C

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?

Odpověď v tabulce č. 1

2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:

SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:

Odpověď v tabulce č. 1

3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?

„Myslím, že vzdělání je důležité, ale důležitější je láska a vztah k pedagogickému povolání.“

4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?

„Vyprávění, předčítání, prohlížení, pozitivní hodnocení, úsměv, pohazení, důležitý je přístup k dětem, chováme se k nim jako k partnerům.“

5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.

„Ano, zapojení všech dětí do aktivit a her, vzbudit zájem u všech dětí o vzájemnou spolupráci, překlenout krizové momenty v dynamice dětského kolektivu, zaměřit se na individuální práci s dětmi, které to potřebují.“

6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?

„Věnování se neformálním vztahům ve třídě – nenásilné ovlivňování, prevence šikany a dalších sociálně patologických jevů.“

7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?

„Klesající, děti jsou čím dál horší. Mnohdy mají špatný vzor v rodině.“

8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?

„Propojení – pedagog (loutka vhodně zastupuje roli pedagoga-vypravěče) - příběh – dítě.“

9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano, loutku lze přizpůsobit k danému tématu, potřebě.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ne.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Ano, průměrně, tedy dle potřeby.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
„Maňásek.“
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?
„Děti jsou posluchači, ale i herci.“
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
„V tomto případě je vzdělání až na druhém místě – důležitý je cit a schopnost pracovat s předškolními dětmi. Samozřejmě další vzdělávání – sebevzdělávání je na druhém místě.“
15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?
„Ne.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 8/MŠ C

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
Odpověď v tabulce č. 1
2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
Odpověď v tabulce č. 1
3. Myslíte si, že pedagogickou prací může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
„Větší rozsah vědomostí.“
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
„Příběhy, obrázky, písně, pomůcky k tématům, maňásky.“

5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
„Svým vystupováním, kontaktní hry, při řešení sporů dětí.“
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
„Osobní příklad, hry.“
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
„Podle toho jak se toto chování pěstuje v rodině.“
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání?
„Motivační.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano, dá se s ní odehrát mnoho příběhů vycházejících z reálného života.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ne.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Minimálně 1x týdně.“
12. Jaký druh loutky preferujete Vy?
„Maňásky.“
13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáska, jaká je role dětí při této činnosti?
„Divák, někdy aktér.“
14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?
„Nemám názor.“
15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?
„Ne.“

Otázky a odpovědi: Učitelka č. 9/MŠ C

1. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe učitelky mateřské školy?
Odpověď v tabulce č. 1

2. Jaké je Vaše pedagogické vzdělání? Prosím, vyberte z následujících možností:
SŠ VOŠ VŠ + název vystudovaného oboru:
Odpověď v tabulce č. 1
3. Myslíte si, že pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání? Pokud ano, jak a proč?
„Nemyslím si, pokud to někdo dělá srdcem. Délka vzdělání zajistí více odborné znalosti.“
4. Jakých prostředků využíváte k motivaci dětí?
„Dramatizace, moment překvapení, plyšové hračky, loutky, převlek, změna intonace hlasu.“
5. Myslíte si, že ve svém plánování činností (aktivit) zahrnujete i rozvoj prosociálních dovedností? Pokud ano, uveďte, prosím příklad.
„Ano, skupinová práce, kdy starší je nápomocný mladšímu, řešení konfliktních situací „Jak to vyřešíš“, otázky „Co by asi chlapeček/holčička potřeboval/a, učení empatické reakce.“
6. Jakých prostředků využíváte k podpoře prosociálního chování dětí?
„Pozitivní motivace, empatická reakce.“
7. Jaký je Váš názor na prosociální chování mezi dětmi, má podle Vás vzrůstající nebo klesající tendenci?
„Děti chtějí někomu poradit, pomoci, pohladit někoho, kdo je smutný či obejmout ho, pokud mají dobrý vzor z rodiny a správný vzor učitelek, tak to vidím kladně.“
8. Jakou roli podle Vás má loutka a loutkové divadlo v předškolním vzdělávání? –
„Motivace, prostředek komunikace – navození komunikace, forma hry, terapeutická funkce, loutkové divadlo – odreagování.“
9. Myslíte si, že je loutka vhodným prostředkem na cestě k rozvoji prosociálních dovedností dětí předškolního věku? Pokud ano, v čem vidíte její sílu a pozitivum?
„Ano, děti často komunikují prostřednictvím plyšáků, loutek, dodává jim to pocit jistoty.“
10. Máte zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí? Pokud ano, uveďte příklad.
„Ano – vytváření pravidel na začátku roku, řešení situace (Motivace pohádkou) kde chybí prosociální chování.“
11. Hrajete dětem loutkové divadlo? Pokud ano, jak často a proč?
„Ano, přibližně 3 x ročně.“

12. Jaký druh loutky preferujete Vy?

„Maňásek, Javajka, prstový maňásek, marioneta.“

13. Pokud využíváte jako možný prostředek loutku nebo maňáška, jaká je role dětí při této činnosti?

„Záleží na činnosti, u nás děti hodně využívají prstové maňásky – hrají s nimi pohádky, které znají, nebo si pohádky vymýšlejí. Někdy jsou děti pozorovatelé, jindy se mnou vedou dialog.“

14. Jaký je Váš názor na využití loutky nebo loutkového divadla ve výchovně vzdělávacím procesu dětí předškolního věku s ohledem na typ nebo druh (SŠ, VOŠ, VŠ) vzdělání učitelky?

„Myslím si, že pokud se někdo rozhodne pro tohle povolání, tak loutka a loutkové divadlo k předškolnímu věku patří. Ve škole jsme měli možnost pozorování a praktických činností v dramatickém kroužku.“

15. Je něco, co byste chtěla k tématu loutka, loutkové divadlo nebo prosociální chování dětí předškolního věku doplnit?

„Asi ne, děkuji.“

6.2 Interpretace výsledků získaných dat

Základní údaje o participantech a odpovědi na první a druhou otázku, napoví tabulka číslo 1. Paní učitelky s nejdelší pedagogickou praxí, mají pouze středoškolské vzdělání se zaměřením na mateřské školy. Učitelky s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním, mají praxi do šesti let s rozdílným vystudovaným oborem. Na otázku zda pedagogickou práci může ovlivnit výše dosaženého vzdělání, se většina shodla, že nemá přímý vliv, za důležitější považují délku pedagogické praxe a kladný vztah k dětem. Bylo zmíněno, že čím vyšší dosažené vzdělání, tím je přínosem teoretických znalostí. Jedna z dotazovaných vyzvedla fakt, že je důležité další sebevzdělávání pedagogů. K motivaci dětí využívají všechny dotazované podobné prostředky, jako jsou obrázky, knihy, loutky, pohádky, příběhy, příklad nebo pochvala. Všechny ve svém plánování činností zahrnují rozvoj prosociálních dovedností, které se prolínají celým dnem v mateřské škole, zejména při skupinových činnostech, hrách, při řešení konfliktních situací. Prostředky k podpoře prosociálního chování slouží opět knihy, správný vzor, pravidla třídy, na jejichž vytváření se spolupodílejí i děti, kooperace při činnostech, dramatizace, masáže, motivace, loutky a další. Většina dotazovaných se shodla na tom, že primární a nejdůležitější vliv na dítě má jeho rodina, která

mu buď dá dobrý základ prosociálního citění, a toto je u dítěte nadále rozvíjeno v mateřské škole nebo nedá, tyto děti bývají z pravidla problematické v prosociální oblasti v mezilidských vztazích, kooperaci, v chování a socializaci. Role loutky a loutkového divadla má velmi pozitivní vliv na dítě, a to nejen v rozvoji jeho osobnosti, nebo jako motivační prostředek, který dokáže u dětí udržet pozornost a zájem, ale velkou roli může hrát jako prostředník mezi učitelkou a dítětem. Většina dotazovaných má zkušenost s využitím loutky k demonstraci prosociálního chování dětí, a to prostřednictvím pohádek, kde vítězí dobro nad zlem. Nebo využívají loutku jako kladný vzor, který navede děti na cestu ke správnému vyřešení konfliktní situace. Všechny učitelky hrají dětem loutkové divadlo, spíše nepravidelně, vycházejí hlavně z potřeby a nastalé situace. K tomu využívají především maňáska, jelikož je pro školy finančně nejdostupnější a pro dítě jednodušší na manipulaci než marioneta. V současné době je na trhu, velký výběr profesionálních divadel, která mají svůj repertoár zaměřený na předškolní děti a vystupují se svým představením přímo v mateřské škole. V případě, že paní učitelky využívají ve svých činnostech loutku nebo maňáska, objevují se děti v rolích diváků, spoluherců nebo samotných herců, což u nich rozvíjí nejen slovní zásobu, ale i fantazii a představivost. V odpovědi na otázku, zda druh/typ vzdělání učitelky má vliv na využití loutky ve výchovně vzdělávacím procesu dětí se většina shodla, že nemá, ale byl zmíněn zájem, zaměření a založení osobnosti každé učitelky. K poslední otázce se vyjádřilo pouze pět oslovených učitelek. Shodují se na tom, že loutka je výborným prostředníkem v cíleném rozvoji dítěte, jejím prostřednictvím je možné poodhalit charakterové vlastnosti dítěte a jeho postavení v kolektivu.

Z výše uvedeného vyplývá, že všechny oslovené paní učitelky, zodpovědně a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, odpověděly na předložené otázky a díky tomu, bylo možné, uskutečnit a vyhodnotit, provedený výzkum.

7 Shrnutí naplnění stanovených cílů práce

Hlavním cílem praktické části bylo zjistit, jak učitelky mateřských škol podporují prosociální chování dětí předškolního věku, s důrazem na využívání loutky a loutkového divadla jako edukačního prostředku.

Všechny oslovené paní učitelky, podporují rozvoj prosociálního chování dětí, uvědomují si důležitost této oblasti. Primární vliv vedoucí k osvojení si základů prosociálních dovedností, vidí v rodině a v kladném vzoru. K následnému rozvoji těchto dovedností, využívají učitelky loutku/maňáska pro snadnější motivaci a pochopení dané situace dítětem. Loutka je brána jako velmi vhodný prostředník mezi učitelkou a dítětem nebo mezi dětmi samotnými. Například při obtížném adaptačním procesu dítěte nebo při řešení konfliktních situací mezi vrstevníky.

Dílčí cíle byly zodpovězeny pomocí odpovědí na tyto otázky:

1. Zjistit, jakých prostředků v rámci výchovně vzdělávacího procesu, učitelky využívají k podpoře prosociálního chování dětí předškolního věku.

Všechny učitelky jak již bylo zmíněno v hlavním cíli, podporují rozvoj prosociálního chování dětí. Využívají k tomu nejrůznějších prostředků: knihy, příběhy, pohádky, které jsou podpořeny dramaturgií, ať už samotnou učitelkou nebo pomocí loutky/maňáska, která je pro dítě bližší, podporuje jeho motivaci, soustředěnost a zájem či aktivitu k dané problematice. Nejvíce učitelky se shodly na tom, že využívají skupinových her, kde je důležitá podpora kooperace dětí. Loutku všechny oslovené učitelky označily jako vhodný prostředek s pozitivním dopadem na všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Velice zajímavý prostředek využívají učitelky z mateřské školy C, a to jednoduchých masáží.

2. Analyzovat druhy loutek, které učitelky využívají nejen v podpoře prosociálního chování.

Ve všech oslovených mateřských školách je nejvíce využíván „maňásek“. Z důvodu velmi jednoduché manipulace, cenové dostupnosti a nepřeborné nabídky na trhu. Využití

marionety, zmínila pouze jedna učitelka z mateřské školy A. Dvě učitelky využívají ještě prstové loutky a jedna z nich dokonce dřevěné loutky, takzvané javajky.

3. Zjistit, při jakých činnostech k podpoře prosociálního chování dětí, využívají učitelky loutku a loutkové divadlo.

Loutka, popřípadě loutkové divadlo je využíváno učitelkami především při řízené činnosti, a to k motivaci na dané téma, k dramatizaci pohádek, loutka jako průvodce nebo vypravěč příběhu. Většina dotázaných má zkušenost s demonstrací prosociálního chování prostřednictvím loutky, dítěti je zábavnou formou, názorně demonstrováno například vhodné a nevhodné chování, dobro a zlo a jejím prostřednictvím je dítě směřováno na cestu vhodného vyřešení nastalé konfliktní situace.

4. Ověřit, zda délka praxe a dosažené vzdělání má vliv na využití loutek, obecně.

Druh/typ dosaženého vzdělání ani délka praxe, dle dotázaných, nemá přímý vliv na využití loutek ve výchovně vzdělávacím procesu. Záleží na osobním zaměření a vnitřním nastavením vnímání světa učitelky, na jejím zájmu o daný obor, v tomto případě dramatizaci prostřednictvím loutek a loutkového divadla. Za důležité je považován pozitivní přístup k dětem a individualita schopností každé učitelky.

Hlavní i dílčí cíle praktické části byly naplněny. Z výzkumu vyplynulo, že oslovené paní učitelky podporují rozvoj prosociálního chování dětí a uvědomují si důležitost této oblasti. Podpora se prolíná v průběhu času, po celou dobu pobytu v mateřské škole. Jelikož většina dětí v tomto zařízení, tráví podstatnou část dne potažmo týdne. K tomu využívají učitelky nespočet prostředků, jakými jsou bezesporu vhodná motivace, příběhy, knihy, pohádky, obrázky a loutky/maňásky. Jejich prostřednictvím se děti seznamují s normami společenského chování, osvojují si prosociální dovednosti, které vedou k pozitivní socializaci, každého jedince bez, které se žádný člověk neobejde. Délka praxe učitelky ani výše nebo typ vzdělání nemají rozhodující roli, při využití loutky ve výchovně vzdělávacím procesu. Důležitost se skrývá v osobnosti každé paní učitelky, v jejím přístupu, zaměření a lásce k tomuto povolání.

Závěr

Oblast týkající se rozvoje prosociálního smýšlení a chování dětí předškolního věku, by měla být považována za jednu z nejdůležitějších. Člověk je tvor společenský a nedokáže žít bez přítomnosti ostatních lidí. Proces socializace je celoživotním procesem, který provází jedince od narození až po jeho smrt. Je tedy velice důležité, aby si dítě od útlého věku osvojovalo, principy a dovednosti prosociálnosti. Položit základní kámen těchto dovedností, by měla primárně rodina dítěte a následně tyto dovednosti rozvíjet učitelka v předškolním vzdělávání. Záleží na osobnosti učitelky, jejím zaměření, založení, pozitivním vlivu a příkladu, které přenáší na dítě.

Již Komenský ve své knize Informatorium školy mateřské uvádí, jakou důležitost má dobrý příklad a vedení dítěte k prosociálnímu chování. Nejen dítě by mělo mít povědomí o těchto dovednostech, ale i ten kdo jej vychovává.

„Příkladů dobrých a ustavičných potřeba jest mládeži. Protož v domě, kde dívky jsou, převelikého pozoru potřebí, aby se nic proti vytčeným tu cnostem nedálo, nýbrž středmosti, švárnosti, šetrnosti jedni k druhým, poslušensví, pravdomluvnosti všickni aby ostříhali. Ale poněvadž sami odrostlí často a mnoho z glejchu vystupují, ne div, že mladí, jak vidí, tak činí, zvláště poněvadž beztoho vlastní jest každému učedníku od kazu začínati, a přirození naše k horším věcem samo z sebe jest klopotnější.“ (Komenský, 1992, s. 98,99)

Z bakalářské práce vyplývá, že tato oblast je aktuálním tématem pro všechny učitelky, které se zúčastnily výzkumného šetření, proto zahrnují ve svém plánování činností rozvoj prosociálních dovedností, pomocí prosociálních her, skupinových aktivit, kde je podporována kooperace dětí, dramatizací pohádek a příběhů, při kterých využívají loutku/maňásku. Jejím prostřednictvím učitelky demonstrují pohádkové příběhy nebo krizové situace, které se v kolektivu objevují a jsou potřeba řešit. Loutka je dítěti blízká nejen svým vzhledem, dítě se s ní může jednodušeji ztotožnit a jejím prostřednictvím překonat nástrahy nového prostředí, například při složitější adaptaci nebo ho může navést ke správnému vyřešení krizové situace.

Nedílnou součástí práce s loutkou je i estetický a kulturní rozvoj dítěte. Loutka a loutkové divadlo má v naší společnosti hluboké kořeny a stále důležitý význam při práci s předškolními dětmi. Snad tato tradice nezanikne a bude mít stále co říci i budoucím generacím.

Seznam použité literatury

BAUER, Alois. *Domácí loutkové divadlo*. Olomouc: Rubico, 2002. ISBN 80-85839-75-X.

BURIÁNOVÁ, Jana, Věra JAKOUBKOVÁ a Hana NÁDVORNÍKOVÁ. *Vedení mateřské školy*. Praha: Raabe, c1997-2004. ISBN 80-902189-2-X.

CÍFKA, Stanislav. *Jindřich Veselý: tvůrce moderního českého loutkářství*. České Budejovice: Jihoceské nakl., 1986.

DAWIDOWSKI, Marion. *Veselé loutky: loutky, které si snadno a rychle vyrobíte sami: předlohy ve skutečné velikosti*. Praha: Knižní klub, 1998. ISBN 80-7176-749-2.

HAVLOVÁ, Jana, HAVLÍNOVÁ, Miluše a Eliška VENCÁLKOVÁ, ed. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika)*. 2, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-061-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

KLINDOVÁ, Luboslava a Eva RYBÁROVÁ. *Vývojová psychologie: učebnice pro 3. ročník středních pedagogických škol*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. Učebnice pro střední školy.

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Informatorium školy mateřské*. Ilustrovala Anna KOPECKÁ. Praha: Kalich, 1992. ISBN 80-7017-492-7.

LANGER, František. *Pro loutkové divadlo: hry pro loutkové divadlo a články o něm*. Praha: Divadelní ústav, 2005. ISBN 80-7008-183-X.

LEŠTINA, Vladimír. *Vytváříme loutky pro tvořivou hru dětí*. L. vyd. Praha: Portál, 1995. Výchova dětí od 3 do 8 let

MAGNIN, Charles. *Dějiny loutkového divadla v Evropě*. Praha: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 80-7331-052-X.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-242-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5107-8.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Praha: Ipos-Artama, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

RÖDL, Otto a kol. *Loutkové divadlo*. 1. Vyd. Praha: SPN, 1969. 151 s.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: [vývojová psychologie] : přepracované vydání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7367-124-7.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SMUTNÁ, Marta. *Loutkové divadlo v mateřské škole*. Praha: SPN, 1962. Na pomoc učiteli.

SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2007. Nahlížet - nacházet. ISBN 80-86307-39-5.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠALOUN, Ladislav. *Pamětní kniha loutkového divadla Umělecká výchova*. In ŠVEC, Jiří a kol. *Praktikum loutkového divadla: učebnice pro I. a IV. ročník středních pedagogických škol*, Vyd. 3. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1982, s. 61.

ŠECHTLVÁ, Marie. *Svět loutek*. V Hradci Králové: Kruh, 1978. Kraj.

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola a její učitelé v podmínkách společenských změn: teorie a praxe II*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1373-6.

VACEK, Pavel. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-223-2.

Internetové zdroje

Loutka - řezba, zážitkový kurz. *Archa Anima, umělecký ateliér pro všechny, Praha 5 - Klamovka* [online]. [Cit. 17.9.2017]. Dostupné z: <http://makeadot.webmium.com/rezbarsky-workshop>

Praha. Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. [Cit. 31. 10. 2017]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Loutkov%C3%A9_divadlo

Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyš. odb. aj. vzdělávání). *Zákony online* [online]. [Cit. 17. 9. 2017]. Dostupné z: <http://zakony-online.cz/?s122&q122=all>

Seznam zkratk

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP Školní vzdělávací program

TVP Třídní vzdělávací program

Anotace

Jméno a příjmení:	Eva Stará
Katedra:	Primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	Mgr. Alena Berčíková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Loutka jako možný prostředek rozvoje prosociálního chování dětí předškolního věku
Název v angličtině:	Puppet as a useful resource to help develop the child' s social and emotional behaviors in preschool education
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá, využitím loutky jako možného prostředku rozvoje prosociálního chování dětí předškolního věku.</p> <p>Teoretická část práce vymezuje důležité, základní pojmy: loutka, loutkové divadlo. Zabývá se vývojem loutkového divadla v mateřských školách a druhy loutek. Je zde zmíněno současné předškolní vzdělávání, všeobecný vhled do problematiky prosociálního chování, loutka a loutkové divadlo ve výchovně vzdělávacím procesu.</p> <p>Praktická část obsahuje výsledky a shrnutí kvalitativního šetření, kde bylo hlavním cílem zjistit, jak učitelky mateřských škol, podporují prosociální chování dětí předškolního věku, s důrazem na využívání loutky a loutkového divadla jako edukačního prostředku.</p>
Klíčová slova:	loutka, loutkové divadlo, osobnost učitele mateřské školy, dítě předškolního věku, hra, prosociální chování

Anotace v angličtině:	<p>The bachelor's thesis deals, using puppets as a possible resource development pro-social behavior of children.</p> <p>The theoretical part of the work, the terms: a puppet, a puppet theater. The development puppet theatre in nursery schools and types of puppets. There is mentioned the pre-school education, general insight into the behavior of pro-social puppet and puppet theater in the structure of education.</p> <p>Results of the practical part and a summary of qualitative investigation, where the main objective of the schools, teachers, promote pro-social behavior of children, with an emphasis on the use of puppets and puppet theatre as an educational resource.</p>
Klíčová slova:	puppet, puppet theater, nursery school teacher, pre-school age child, game, pro-social behavior
Přílohy vázané v práci:	-----
Rozsah práce:	43 s.
Jazyk práce:	Český jazyk